

ХРИШЋАНСКЕ ПЕРЦЕПЦИЈЕ ПОЈМА И СВРХЕ БРАКА ПО УЧЕЊУ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ: ПРИЛОГ ДИСКУСИЈИ О РЕДЕФИНИСАЊУ ТРАДИЦИОНАЛНОГ БРАКА

Прегледни чланак

doi: 10.7251/SPM1548093A

Сажетак: Циљ овог рада јесте да допринесе бољем разумевању хришћанског схватања појма и сврхе брака које је незаобилазна тема у расправама о редефинисању традиционалног брака. С обзиром да учесници у овим расправама неријетко имају погрешне представе о хришћанском приступу овој теми, због чега га или одбацују или погрешно интерпретирају, анализом су обухваћени хришћанско уређење родних односа, као и значај плотског сједињења и рађања дјете у хришћанском браку. Дискутовано је и о томе да ли истополни партнери могу да стекну приступ црквеној форми закључења брака. Закључци до којих се дошло по наведеним питањима јесу ти да хришћански концепт уређења родних односа се не заснива на негацији родних различитости већ је заснован на једнакочасности оба пола у свом позиву; плотско сједињење представља један од три кумулативна аспекта брачног општења који није могуће апсолутизовати и уједно задржати хришћански карактер брака; рађање дјете није сврха брака већ је то пројава љубави коју је могуће испунити кроз политекнију као и кроз атекнију; истополни партнери не могу постати једно тијело у хришћанском смислу јер истополне везе немају рајски коријен те се не могу сматрати слободним, због чега даље не могу бити погодне за црквену форму закључења.

Кључне ријечи: истополне зајденица, рађање дјете, хришћанство.

* Доктор филолошких наука, Богојављенски храм, Епархија Бањалучка, адреса електронске поште: slobodan.a@blic.net

УВОД

Потреба за овим истраживањем је настала усљед распрострањене појаве редефинисања традиционалне форме брака и брачне заједнице на Европском континенту прије свих у Великој Британији и Француској али и у упоредним системима попут Сједињених Америчких Држава. Осим западне хемисфере, овај тренд захвата и национална законодавства Југоисточне Европе као што су Хрватска која је у јулу 2014. године усвојила један од најлибералнијих закона – Закон о животном партнерству или Србија која припрема нови Грађански законик и у којем је државна комисија у свом извјештају из 2007. године означила дефиницију породице као једно од отворених питања. Примјетна је и еволуција у приступу Европског суда за људска права приликом тумачења одредби члана 12. Европске конвенције који гарантује *the right to marry and to found a family*. У ранијој судској пракси стразбуршки органи су сматрали да питање дефинисања брака спада искључиво у *margin of appreciation* држава чланица које немају обавезу да обезбједе закључење хомосексуалних бракова (*Sheffield and Horsham v. the United Kingdom*, 30 July 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-V став 66 и 67, *Cossey v. the United Kingdom*, 27.09.1990, Series A no. 184, став 46, као и *Rees v. the United Kingdom*, 17.10.1986, Series A no. 106 ставови 46, 49-50. Међутим, новија пракса приступа овом питању са аспекта формирања тзв. европског консенсуза и наводи да су државе „још увијек“ слободне да регулишу ово питање (*Schalk & Kopf v. Austria*, поднесак број: 30141/04, пресуда од 24. јуна 2010. године, ставови 105 и 108.). Овакав став, иако је можда изнијет као *obiter dicta*, ипак изражава рефлексије регионалног правног одговора на политички тренд редефинисања традиционалног брака.

Циљ овога рада није да дискутује о легитимитету било политичког било правног приступа овом питању. Нити је циљ рада да расправља о оправданости редефинисања традиционалног брака у ширем контексту друштвених интереса. Умјесто тога, у фо-

кусу овог истраживања јесу хришћанско схватање појма брака и хришћанско схватање сврхе брака. Полазна тачка јесте да хришћанско схватање појма брака и хришћанско схватање сврхе брака сачињавају традиционални концепт брака. Могло би се рећи да су схватање појма брака и схватање сврхе брака заправо тачке поларизације ставова у веома живим дискусијама на тему редефинисања традиционалног брака. Док се једна страна дискусије, која би се могла окарактерисати као либерално лијево орјенитсана, залаже за промјену традиционалног схватања појма брака, друга, конзервативна страна, настоји да путем властите перцепције о сврси брака опонира аргументима супротне стране. Разлог због којег смо се опредјелили за истраживање хришћанских перцепција ових категорија јесте тај што и једна и друга страна или не сагледавају укупност аргументације која се односи на појам браканеријетко имајући погрешне представе о хришћанском приступу овој теми, или настоје да погрешним или непотпуним интерпретацијама хришћанског схватања сврхе брака доведу у питање легитимитет ставова супротне стране у дискусији. Специфичност овог истраживања је и у томе што се задржало у оквирима православне догматике и предања који су на западу као и у посткомунистичким срединама у правилу етикетирано као изузетно конзервативни и готово нетолерантни.

У сврху објашњења хришћанског схватања појма брака, први дио рада је подијељен на три подсекције. У првој подсекцији су изложене основне тезе хришћанског схватања појма брака. Ове тезе обухватају генетички приступ систематизован од човјековог стварања, његовог пада, па до утицаја ових догађаја на начин живљења модерног човјека. У другој подсекцији су детаљније истражене изложене тезе о појму брака. У анализи су коришћена дјела грчких православних теолога и светих отаца, која се односе на светоотачке погледе из предања, теолошку догматику, симболику вјерских обреда и друга питања којима се дефинише хришћанско схватање појма брака. Наравно, строга дистинкција између брака и његове сврхе није могућа ни практично ни у теоретским расправама што је дошло до изражаја и приликом дискусије

у оквиру ове подсекције. Међутим, постоји разлика између сврхе брака која се описује у овом дијелу од оне која се истражује у другој секцији рада. Наиме, у овом дијелу рада сврха брака је представљена у свом изворном значењу и без обзирања на питања која се отварају у дискусијама о редефинисању брака. Питање које се уско везује са дефинисањем појма брака јесте брачна хијерархија. Ово питање користе обје стране дискусије било у настојању да представе традиционални појам брака као нешто што је засновано на родној неравноправности било у настојању да подилазе укусу својих присталица. Хришћански приступ брачној хијерархији је представљен у оквиру треће подсекције првог дијела рада. Централно питање у овој подсекцији јесте хришћанско уређење родних односа у међусобној корелацији брачних супружника која је постављена кроз призму њихових односа према Богу.

Анализа хришћанског схватања сврхе брака проведена је у другој секцији рада путем истраживања односа између брака и плотског сједињења и брака и рађања дјете. Прије појединачног образлагања наведених питања у оквиру посебних подсекција, дискутовано је о ширем односу брака и тјелесних веза, значају склапања брака, значају брака за развој и остварење сваког појединца, хришћанском приступу разликама које сачињавају људску природу и родним разликама. Најзначајнија дискусија у овом дијелу односи се на образлагање хришћанског схватања појма љубави које се битно разликује од уобичајеног значења које се у свакодневном животу, умјетности или науци придаје овом појму. Централни значај овој дискусији даје и чињеница да хришћанство управо на љубави у аутономном смислу и значењу овог појма, гради читав концепт властите перцепције појма и нарочито сврхе брака. У подсекцији која се односи на брак и плотско сједињење пажња је посвећена објашњењу тјелесне привлачности. О овом феномену је дискутовано кроз призму кохезионе различитости удова који чине тијело као и улоге и односа Љубави и Ероса. Појам Ероса је такође представљен у аутономном значењу. У овој подсекцији је разјашњен хришћански поглед на полне односе, њихову улогу и мјесто у брачном животу. Подскеција која се

бави односом брака и рађања дјеце одпочиње навођењем аргументације утемељене у хришћанској мисли и Светом Писму која иде у прилог ставу да је искључива сврха брака рађање дјеце. Ова аргументација је даље постављена у однос са неспорним примјесима брака према хришћанском схватању као што је скромност и пројава љубави. Истраживање у овој подсекцији се закључује дискусијом о значењу ношења крста и начинима на које се ова дужност испуњава кроз брак.

1. ХРИШЋАНСКО СХВАТАЊЕ ПОЈМА БРАКА

1.1 Основне тезе хришћанског схватања појма брака

Стварањем човјека од Бога, по лику и подобију Божијем, човјек као мушко и женско, налази се у динамичном успону. Са падом прекинута је не само заједница са Богом већ и заједница са другим полом. Са оваплоћењем Христа поново се успостављају везе људи, а посебно заједница два бића. Човјек је призван да превазиђе свој егоцентризам, да изађе из своје самољубиве усамљености и са љубављу сретне друго биће, други пол, не само да би га гледао као предмет или средство искориштавања. Према хришћанском схватању, брак је јако стара установа која је настала у самом Едемском врту, оног тренутка када је Бог начинио Еву. Брак води у заједницу два лица, два супружника, кроз заједничко живљење (битисање). Брак хришћански није само благослов Цркве на један догађај у животу човјека. Брак у хришћанству има статус Свете Тајне. Св. апостол Павле уздиже ову везу и пореди је са Тајном Христа и Цркве. Тако муж и жена су позвани да подржавају ову везу која је веза љубави, жртве и самодавања. Стога, овај пут није само крстоносан него и васкрсан. Муж се позива да се жртвује за жену, а жена да буде послушна мужу. Призвани су да изаберу подвиг христоликог крстоношења умјесто безпутног лутања и самовоље. Са друге стране, рођење дјеце није циљ брака и не може бити. Дјеца су плодоносни и благодатни дар истините љубави. Овакав став је утемељен и

на чињеници да биолошко рођење није најважније за Цркву. Оно што Цркву највише занима јесте да у браку и са стицањем дјеце супружници не постају само чланови Цркве, него у пуноћи и становници Царства Божијег. Важност обредног закључења брака огледа се у ставу да једино у Цркви брак може бити заједница љубави. Ван Цркве брак је обичан уговор и начин за регулисање испуњења сексуалних жеља. Ван заједнице љубави брак пројављује сарказам и идолопоклонство.

1.2 Теолошко утемељење теза о појму брака

У православној Цркви брак је Света Тајна,¹ у којој се кроз црквени обред природна веза једног човјека и једне жене стапа, кроз љубав и слободу, у доживотну заједницу. Христос одговарајући² на питање фарисеја да ли је дозвољено да неко отпусти жену своју, подсјећа на оснивање Свете Тајне и њене садржине. Брак је установљен у Рају, када је Бог створио прве супружнике, мушко и женско. Брак је остављање родитеља и приљепљивање за жену.³ Ово приљепљивање чини два бића да се сједине у једно. Два постају једно тијело. Ово сједињавање бива од самога Бога. Тако брак из Старог Завјета значи заједницу и истовремено ствара заједницу. Унутар брака човјек осјећа Божију љубав за њега самога⁴. Као што је стварање продукт љубави Божије, тако брак не само да постоји него се везује за стварање, продужетак и савршенство.⁵ Пошто је важно сједињење два бића, оно носи ипак са собом посљедице пада, које јесу расцјеп људског јединства. Послије пада, човјек и жена постали су мушко и женско који се међусобно боре - један пол против другог и ова борба се прева-

¹ За значење тајне и св. тајне у Цркви погледај Христос Криконис (*Κρικωνης*) ``Св. Тајна Цркве, светоотачки погледи`` *Клирономија* (18), 1986, 5 – 93.

² Матејево јеванђеље, 19. глава, 4 – 6 стих.

³ Свети Јован Златоусти (*Χρυσόστομος*), Тумачење посланице Ефесцима *PG* 62, 139-140.

⁴ Дионисиос Хију (*Χιου*), *Љубав и Брак*, (Атина, 1972), 67.

⁵ Никос Мацукас (*Ματσουκας*), *Проблем зла*, (Солун 1986), 117.

зилази у браку.⁶ Са овом Тајном муж постаје Адам, дакле, поново човјек. Ово поновно успостављање почетног јединства настаје кроз љубав која мијења суштину ствари.⁷ Кроз љубав немамо два човјека, него једнога. Два пола се налазе у једној вези исте части, али и разлика. Због тога је потребно јединство којим се подржава покушај да се избјегну три проблема: са јединством се осигурава нецијепање, промишљање и брига једног пола за други и заједничко битисање.

Јединство се даје као могућност за одржавање брачне заједнице. Св. апостол Павле каже да је брак „Тајна велика, а ја кажем у Христу и у Цркви“. Велика Тајна јесте јединство Христа са Црквом и упоређује се са јединством мужа и жене. Ово упоређивање јесте аналогно и не умањује тајну Христа и Цркве. Напротив, подиже везу мушкарца и жене, као аналогних врста.⁸ У тајни односа Христа и Цркве брак је врста мистагогије зато што и он подржава структуру заједнице и преображујућег њеног карактера.⁹ Тако се ове двије везе преобликују у једну паралелну везу. Мистични карактер Цркве, љубав Христа према Цркви јесте прототип за сваки људски брак.¹⁰ Брак као „мистицизам Ероса“ помаже учвршћивању у послушности према Богу.¹¹

2. ХРИШЋАНСКО СХВАТАЊЕ СВРХЕ БРАКА

Брак као мјесто пројављивања љубави не сачињава мјесто егоистичних манифестација. Ако оне постоје, тада пуца брачно јединство.¹² Са овом Светом Тајном ове везе не само да се учвршћују, него се и развијају и усавршавају унутар заједнице и

⁶ Павле Евдокимов (Евдокимов), *Ерос и брак*, (Атина, 1967), 29.

⁷ Павле Евдокимов, *Ерос и брак*, (Атина 1967), 111.

⁸ Свети Јован Златоусти, Тумачење посланице Колошанима, PG 62, 387.

⁹ Никос Мацукас, *Проблем зла*, (Солун 1986), 118 и 125.

¹⁰ Танасис Зисис (Ζησις), Брак као средство спасења, (Солун, 1965), 13.

¹¹ Григоријос Вергијотис (Βεργιωτης), „Литургијска ширина Св. тајне брака“, *Γρηγοριος Παλαμας* 705 (1985), 136 – 157.

¹² Христос Ванцу (Βαντσου), *Љубав и брак*, (Атина, 1995), 59.

љубави. Оне добијају тајанствени карактер из благодати Свете Тајне. Супружници постају једна мала Црква,¹³ једно благодатно тијело које постоји у вези љубави и јединства. Ова мала Црква развија се и увећава у простору Цркве, тако да брак не чини само један биолошки догађај већ се кроз њега доживљава благодатни опит Божији и духовност Цркве. Ова духовност не прихвата одбацивање материјалне стране човјекове, али се овдје и она призива за освећење. На овај начин, када брак постаје по вољи Божијој и јесте апорија љубави, тада води и освећењу његових чланова. Због тога Св. Јован Златоусти наглашава да брак, који постаје по вољи Христовој, јесте један духовни догађај, једно духовно рађање. То рађање не произилази из „крви“ и „болова“.¹⁴

Ова веза јединства и љубави која органски веже двоје, обухвата структуру, мужа и жене¹⁵. Ова веза служи јединству међу супружницима. Ова веза никако не значи унижавање жене или мужа. Жена је биће које је муж дужан да воли.¹⁶ Она сачињава два бића и сједињује два пола. Брак је јединство лица која долазе у заједницу, једна заједница у којој су двоје једно, али и без престанка да су двоје. Ова заједница лица по природи је хијерархијска. Хијерархија не служи у разликовању вишег или нижег, него у узајамном познању. Унутар овог својства, јасно се виде својства сваког лица. Односна хијерархија носи послушност, али не и покорност. Послушност се односи на једну личну везу, а покорност је безлична. Тако послушност жене не сачињава услов, него одговор за љубав мужевљевој. Као што покорност Цркве Христу није услов већ одговор на његову љубав.¹⁷

Ова љубав није ништа друго него плод и израз љубави Христове према Цркви, љубави која се одликује саможртвом,

¹³ Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Ефесцима PG 62, 143.

¹⁴ Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Ефесцима PG 62, 142.

¹⁵ Свети Јован Златоусти, Тумачење посланице Колошанима PG 62, 365.

¹⁶ Свети Јован Златоусти, Тумачење посланице Колошанима, PG 62 142-144.

¹⁷ Јоанис Каравидопулос (Καραβιδopoulos), ``Узајамност у везама и дужностима супружника`` *Γρηγοριος Παλαμας* 69 (1986), 290.

самоодрицањем и некористољубљем.¹⁸ Тако и љубав мужа треба да изражава његову бригу и стремљење за спасење и светост. Супружничке везе, дакле, не сачињавају једну радионицу задовољавања тјелесних жеља, нити се могу посматрати аутономно и мјерећи се само овоземаљским критеријумима. Оне имају не само сотириолошки, него и есхатолошки карактер. Брак за Цркву није саживљавање друштвене природе која се налази у расподјели дужности и обавеза. И супружничке везе под окриљем Цркве јесу изван и далеко од значења права и дужности, јер хијерархијска структура брака са испољавањем љубави и послушности не чине брак као једну обичну друштвену заједницу. Ова заједница је „у Господу“. По мишљењу Светог Јустина Поповића, Бог је желио да се човјек жени једанпут, зато што једна жена и један човјек чине апсолутну љубав, такву љубав коју има Христос за Цркву. Тада човјек треба да је спреман да се жртвује за своју жену као што је Христос за Цркву своју, а и жена да је одана мужу као што су мученици били спремни да дају своје животе за Христа. То је жртвована љубав, кад волимо другог више него себе саме.¹⁹

2.1 Брак и плотско сједињење

У овом односу посебну пажњу заузима функција тијела, слободно самодавање другом. Тијело не може бити предмет искоришћавања или продукт стремљења пола. Тијело је начињено од различитих удова. Ова различитост удова чини тијело.²⁰ У супротном, када би била само различитост, не би постојало тијело. Тијело чини једну органску цјелину, као полимерну цјелину удова и јединство између њих. Истовјетност удова цјелокупног тијела лежи у њиховој полимерности. Дакле, једнакост удова огледа се у томе што имају заједничко стремљење. Друго је тијело, а друго је трулежност, примјећује Свети Јован Златоусти, плот је

¹⁸ Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Ефесцима PG 62, 137.

¹⁹ Преподобни Јустин Поповић, Тумачење посланице I и II Коринћанима Св. апостола Павла, (Београд, 2001) 108 – 109.

²⁰ Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Ефесцима PG 62, 135.

склупчана са тијелом, а трулежност са смрћу. Због тога је и братски акт у оквирима брака једна а друга је изван њега. Брак не постоји онда када постоји само тјелесно сједињење.²¹ Изван хришћанског оквира, брак може да постоји само као просто саживљавање, али не и брак какав жели Црква. Плотско сједињење не бива увијек за љепоту, нити пак због жеље, него најчешће за хвалисање и разврат.²² Тада један пол долази као господар. Када је „љубав сама од себе поштована као нит природног живота човјековог која и ван Цркве може да сачува већу истину човјекову као иконе Божије“²³, тада хришћане мучи једна врста „моралне шизофреније“: добијајући црквени благослов за свој брак, тада истовремено налазе испред себе у сваком кораку сумњу, страх, презир љубавног живота и канона Цркве.²⁴

Према хришћанским позицијама, не може се поистовијетити Љубав и Ерос (тјелесни однос) јер је једно Љубав, а друго је Ерос. Ерос се односи на сједињење са осјећањем недостатка. Љубав је пресипање ипостаси за давање и заједницу. Ерос у црквеном браку се не односи само на тијело, већ и на душу.²⁵ Због тога је Ерос (љубав) важан зато што се односи на Ерос непорочне љубави психосоматске ипостаси другог бића. Св. Јован Златоусти поставља три основна фактора која привлаче два бића у тјелесно сједињење: љубав, пријатељство и Ерос. Ови фактори учвршћују везу брака, уништавају, дакле, подјеле.²⁶ Брак је као миро које миомирише. Изражава општење које се појављује кроз плотско сједињење, што је природни начин постојања који води ка духовном савршенству. Када супружничке везе постоје под стремљењем другог пола, тада тијело не постаје само орган или предмет

²¹ Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Мандрицима PG 48, 612В.

²² Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Римљанима PG 60, 568,569..

²³ Христос Јанарас (Γιανναράς), ``Слобода морала`` *Синоро*, (1970), 120 – 121.

²⁴ *Ibid*, 250.

²⁵ Илијас Вулгаракис (Βουλγαράκης), ``За Ерос код Отаца`` *Синакси* 32, (1989), 7 – 25.

²⁶ Пантелејмон Папагеоргију (Παπαγεωργίου), ``Из аскетизма дјевичанства у аскетизам Љубави - потврда погледа Св. Јована Златоустог о Браку`` *Синакси* 77 (2001), 57.

искоришћавања, него обоје. И ово због тога што љубав и послушност једног према другом имају смисао обавезе. Муж жели да га жена воли јер тако треба, а она жели обрнуто. У хришћанском браку сједињење није само везано за природне привлачности, усљед чега тјелесни Ерос не може да се поставља као самоциљ. Кад се то дешава, онда је то гријех који се завршава једним простим биолошким догађајем.²⁷ Зато што тада не води у јединство са Богом. Тада брак бива као једна болница или установа која постоји само за лијечење еротских потреба два пола. Као што запажа Св. Григорије Богослов, Ерос тада вене као што и бива са цвијећем.²⁸ Тада друго биће, други дио цјелокупног бића није обавезан да са равнодушношћу изврши вољу другог. Љубав и послушност немају снагу само у супружничким оквирима већ се и оне односе на лице Христово. Супружници су дужни да љубав и полушност споје и са самим Христом. Тако супружничке везе постоје онда када су резултат љубави и послушности, када нису чин задовољства него стреме ка врлини и вези са Христом.

Брак је Света установа са апсолутним односом на цјелокупну везу између мужа и жене. Тјелесна веза не може да се сматра самосталном. Ова природна привлачност два пола за Цркву је не само нераскидива већ изображава и живот Христа и Цркве. Та веза унутар богочовјечанске заједнице јесте дар Духа Светога.²⁹ Смисао Свете Тајне не односи се само на прости благослов или на потврду људске сарадње. Спајањем Свете Тајне са Црквом, ослабљена, и свакако огреховљена, природа претвара се у здраву и освештану, због тога што се односи на догађај смрти и васкрсења Христовог. Дакле, не можемо да говоримо за исто плотско сједињење као о „светом жртвенику“,³⁰ нити пак да сматрамо

²⁷ Георгијус Патронос (Πατρόνος), Брак и Безбрачност по Св. апостолу Павлу, увод и тумачење на I посланицу Коринћанима 7, 1 – 7 стих, (Атина 1985), 56.

²⁸ Свети Григорије Богослов (Θεολόγος) PG 36, 520-521.

²⁹ Александар Шмеман, *Да живи свијет* (Атина 1970), 119.

³⁰ Димитриос Констанделос (Κωνσταντέλος), *Брак, Сексуалност и Безбрачност, једна грчка православна теорија*, (Солун 1986), 43 – 55.

да је то послијепадни догађај.³¹ Исто то плотско сједињење не спаја се директно са страшћу и гријехом. Светост³² брака, не обухватајући тјелесни контакт, јесте изван вјере и живота Цркве. Брак и тјелесно јединство се не дијеле зато што сачињавају једно недјелјиво јединство. Брачно стање унутар брака претвара се од једне биолошке радње у циљ који води у јединство са Богом. Тјелесно јединство доноси тијело у спајање не са нечим страним, већ у јединство са његовим тијелом.³³ Јединство је то које два тијела чини једним,³⁴ па се она заједно прожимају као што се стапају миро и уље³⁵. У сваком случају, јединство је спајање тијела.³⁶

2.2 Брачна хијерархија

Супружничке везе се чувају са страхом Божијим. Овај страх нема значење страдања или пријетње, него страха који припада слободним људима, онима који припадају Цркви Божијој. Тако значење послушности жене према мужу не може да значи потчињеност или униженост: послушност значи давање части или поштовање према лицу мужа, као што тијело поштује и цијени своју главу. Такав страх Божији није само за жену, већ и за мужа. Када жена сматра да је у својој вези са мужем подређена и унижена, тада ограничава не само своје исхођење и мјесто, него даје мужу могућност искориштавања. Значење послушности не може да се схвати буквално. Смисао послушности огледа се у догађају једносуштности и истовриједности. Тако послушност не може да значи супериорност, пошто су обоје једносуштни. Хриш-

³¹ Теодорос Зисис (Ζησις), Дјевичанство и брак, Вредновање и Хијерархија по Светом Григорију Ниском (Солун, 1998), 85 – 97.

³² Димитриос Пасакос (Πασακος), *Пол и Религија*, (Атина 2004), 353 – 373.

³³ Свети Јован Златоусти, Тумачење посланице Колошанима PG 62, 387.

³⁴ Свети Јован Златоусти, Тумачење посланице Колошанима PG 62, 387.

³⁵ Свети Јован Златоусти, Тумачење посланице Колошанима PG 62, 388.

³⁶ Јоанис Калогирос (Καλογυρος), ``Посебна својства хришћанског брака произашла од споја почетног Божијег стварања и у Христу поновног стварања`` *Клирономија* 20 (1998), 176 – 185.

ћанска хијерархија супружничких односа не спушта никога у ропску зависност.³⁷

Једна од најосновнијих опасности супружничких веза јесте самољубље. Самољубље долази у супротност са љубављу. Оно гледа само вољу једног или другог пола. Други постаје предмет задовољавања туђе воље. Из самољубља извиру циљеви биолошких потреба. Због тога врлина у брачној заједници не остаје на једном бићу, него утиче и на друго биће. То постоји зато што врлина која тражи да њоме живе постаје резултат живљења по Христу. Љубав мужа изображава љубав Христа према Цркви и покорност жене према мужу погружене у послушност, љубав која сеже и до смрти. Врлина, о којој је овде ријеч, нема етички него онтолошки смисао. Она не може да се односи само на један пол. Муж влада тијелом супруге, а супруга тијелом мужа.³⁸ Али не егоистично³⁹ или себично, већ као печат живе вјере њихове везе са Христом.

2.3 Брак и рађање дјете

Најупечатљивија порука хришћанства по питању односа брака и рађања дјете би могла да се на први поглед нађе у ријечима Св. апостола Павла који каже: спасење жене долази кроз рађање дјете. Немогућност рађања дјете одређених брачних парова не ускраћује само радост очинства и материнства, већ разбија и нераскидиво јединство брака у Христу. Свакако, рађање дјете пружа могућност не само за духовни препород супружника, него да се сузбије могућност пада човјекова. Рађање дјете значи стварање и нови живот, чинећи тако истог човјека ствараоцем Божијим и примаоцем заповијести за Царство Небеско. Ова поставка налази своје упориште углавном код блаженог Августина, који је

³⁷ Спирос Пападопулос. (Παπαδοπουλος), Брак, Тајна љубави и Тајна „у Христу“ (Солун 1998), 236.

³⁸ Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Ефесцима PG 62. 137-138.

³⁹ Христос Ванцу, ``Брак и егоизам по учењу Јована Златоустог и савремена пстирска психологија`` *Кинонија* 35 (1992), 97.

прихватајући учење манихејаца да је тијело зло вјеровало да се преко супружничког односа преноси и наставља кривица прародитељског гријеха. Тиме је рађање дјеце код њега једини начин да брак буде прихватљив. Ова тврдња се обавија још више са библијском потпором узимајући у обзир ријечи заповијести Божије: „рађајте се и множите и напуните земљу“.

Позиције наведених схватања довеле су до тога да се око Свете Тајне брака развила једна погрешна теорија, свакако неправославна, и под утицајем вањских догми и конструкција.⁴⁰ Тако оно што је трагично и заједно болно јесте поистовјеђивање Свете Тајне брака са рађањем дјеце, као искључивог разлога његовог постојања. Пројављује се пренаглашено схватање које се чак развило до теорије да је кључни и једини циљ брака рађање дјеце, што је заправо само један аспект који има разна и различита тумачења. Насупрот овоме, брак је потребно довести у везу са скромношћу, скромност не обухвата само тјелесну везу, већ и цијело духовно стање оба пола.⁴¹ С обзиром да је неспоран став хришћанства да брак не произилази од страсти, нити пак од тијела, већ је саткан од нераскидивог јединства духовног карактера,⁴² скромност, дакле, као врлина функционише као лука у којој обитава мир и задовољство, као и љубав међу супружницима. На тај начин долазимо до онога што примјеђује Шмеман, истинити садржај хришћанског брака није само породица, већ пројава љубави.

Из горе наведеног добијамо сазнање да је суштински циљ брака узајамно испуњење, пуноћа личности.⁴³ Због тога, истинито питање брака као суштине не може бити само и искључиво формирање породице, него љубав, у свој пуноћи њеној. Само на тај начин Црква може бити схваћена као она која благосиља један брачни пар, и у којој га у суштини грли љубав Божија на коју су

⁴⁰ Архимандрит, Јеротеј Фундас (Φουντας), ``Теорија брака, хагиографска и светоотачка созерцања``, *Синакси* 87 (2003), 24.

⁴¹ Свети Јован Златоусти Књига постања РГ 54, 416.

⁴² Свети Јован Златоусти, Тумачење прве посланице Коринћанима РГ 62, 141.

супружници и позвани да јој служе. Само тако, дакле, када подржимо Свету Тајну брака у љубави Божијој, биће схваћена тајна да све што се даје у брачној заједници јесте дар Божији човјеку. Тако је дар и тјелесни однос, и привлачност тијела, и добијање дјецe, и политекнија (мноштво дјецe) па чак и атекнија (нес-тицање дјецe). Уосталом, то изражавају и вијенци (круне) које симболишу да почиње једно ново царство које може да буде као једно истинито царство Божије. Другим ријечима, брак као Света Тајна јесте пут у Господу, који води у Царство Божије.⁴⁴ Због тога, стварни проблем данас није блуд или самовоља и потчињеност једног према другом, него много више идолизовање породице и да се пут брака не зауставља пред вратима смрти, већ се продужава у Царству Божијем. Сматрање породице са постојањем најмање једног дјетета, могу само да имају правне и социолошке теорије или пак теолошки погледи. Другим ријечима, идентификована (поистовијећена) је срећа са браком, а запостављен је смисао Крста.⁴⁵

Карактеристично је да један савремени старац, отац Пајсије, даје једну другу димензију проблему рађања дјецe, могли бисмо рећи, далеко од сваке строге поставке: „За питање супружничких веза ожењених свештеника, али и обичних људи, које ми наводиш, пошто не одређују ни Свети Оци како тачно треба да постоје, то значи да је то нешто што се не дефинише, због тога што не могу сви људи да буду у истом врлинском животу. Циљ је да се неко жртвује са вољом и честољубљем сходно својим духовним снагама. У почетку, наравно, не помаже старосно доба али како пролазе године и слаби тијело, може да се наметне дух, и упоредо почињу да осјећају и супружници мало од Божијих сласти, које тада виде као много ништавне. Мора да имаш у свом погледу да питање супружанских веза није само питање твоје, нити пак имаш право да га сам регулишеш, али, „по договору“,

⁴⁴ Калистос Варe (Ware), *Православна Црква* (Атина 1998), 467.

⁴⁵ Пише отац Александар Шмеман у своје дневнику карактеристично „сви полажу у «духовност» али најважнија ствар за хришћанство је да Црква умире. (...)” Дневник оца Александра, (Атина, 2003), 299.

како каже Св. апостол Павле. Када пак и ово бива „по договору“, поново је потребна обазривост. Јачи треба да стаје на страну слабијег. Велики значај је у томе да ли су оба супружника слични по природи. Када се деси да један човјек има благу а други живахну жену, треба да се жртвује духовно јачи супружник за слабијег тако да се помогне немоћнијем да оздрави, и у здравом стању обоје да наставе да живе“.⁴⁶

С обзиром да је хришћанство толерантно и трпељиво (рађање није сврха) са једне стране, а да препознаје искључиво црквену форму брака, суштинско питање је да ли је за хришћанство истополна веза по аутоматизму лишена самопожртвовања, трпељивости према слабостима супружника, пројављивања љубави и представља саможивост, егоцентризам, идолопоклонство и да због тога не може бити подобна за обредно закључење. Дакле, дубља анализа постављеног питања нас враћа на расправу о сврси брака. С обзиром да сврха брака није рађање дјете, што је развојем метода вјештачке оплодње постало могуће и истополним партнерима који данас чак могу бити и генетски повезани са дјететом, остаје питање да ли истополни партнери могу да испуне хришћанску сврху брака и ако не, зашто не? Матрица на коју овде указујемо а за коју сматрамо да ју је потешко сљеједити у циљу досезања одговора јесте та да је брак Света Тајна, у којој се кроз црквени обред природна веза једног човјека и једне жене стапа, кроз љубав и слободу. Како хришћанство сматра да је брак настао у Рају између мушкарца и жене то се истополне везе не могу сматрати природним јер немају рајски коријен. Ако истополне везе нису природне то се не могу сматрати ни слободним јер се неприродност не може везивати са слободом. С тога, истополни партнери не могу постати једно тијело у хришћанском смислу. Ово су неки од разлога зашто истополне везе не могу бити подобне за закључење путем црквеног обреда. Послједња чињеница како смо видјели изопштава их из појма љубави и даје им карактер саркастичног и идолопоклоног средства за испуњења сексуалних жеља. Из овога је јасна позиција хришћанства да пол

⁴⁶ Димитриос Цацис (Γσατσης), *Старац Пајсије*, (Коница 1995), 176–178.

представља есенцијалну одредницу брака што не важи и за репродукцију.

ЗАКЉУЧАК

Наиме, брак кроз светотајанствени крстоносни и васкрсни пут има статус Свете Тајне. С обзиром да према хришћанском учењу брак је установа чији коријени су још у Рају, јасно је да се под појмом брака подразумејева комплексан однос двије особе различитог пола.

Главна карактеристика хришћанског приступа сврси брака је у томе да се не негирају различитости, што је представљено на примјеру прихватања двоструке – духовне и материјалне природе човјекове уважавајући потребе и једне и друге. У том смислу, плотско сједињење поред љубави и пријатељства представља један од кумулативних облика брачног општења. Уважавање различитости је испољено и у регулисању родних корелација. Хришћански приступ родним различитостима не настоји да негацијама постигне родну равноправност. Хришћански концепт је заснован на једнакочасности оба пола у свом позиву. Ово за посљедицу има успостављање специфичне брачне хијерархије која не спушта никога у ропску зависност нити апсолутизује било чију улогу. Односи су сензибилно успостављени на есхатолошким корелацијама у којима је поред супружника једна страна Христос. Даље, истинити садржај хришћанског брака није само породица, већ пројава љубави. Оваква сврха брака се може испунити и у многодјетним и у бездјетним породицама као даровима Божијим. Под утицајем мисли о рађању као искључивој сврси брака проистиче стварни проблем данашњице који се не огледају искључиво у аморалности, самовољи и родној неравноправности, већ једнако и у идолизацији породице.

Dr Slobodan Aničić*

**ORTHODOX CHRISTIAN PERCEPTIONS OF THE
NOTION AND PURPOSE OF MARRIAGE: CONTRIBUTION
TO THE DISCUSSION ON REDEFINING TRADITIONAL
MARRIAGE**

Summary

This research focuses on the Christian understanding of the notion of matrimony and the Christian understanding of the purpose of marriage. The reason why the Christian perceptions of these categories were chosen for research is that both sides of debate are either missing the totality of the argumentation pertaining to the notion of matrimony – more often than not having misconceptions on the Christian approach to the issue, or they are trying to question the validity of the opposition’s arguments using false or incomplete interpretations of the Christian understanding of the purpose of marriage. Conclusions which were reached through discussion are as follows: The Christian approach to gender differences is not trying to achieve gender equality by way of negating the existence of the differences, the Christian concept is based on parity in worth of both sexes in its calling; corporeal union is seen as one of the three aspects of marital intercourse, next to love and friendship, which cannot be treated as purpose of union – otherwise marriage can no longer be considered to be arranged in a Christian manner; procreation is not and cannot be the purpose of marriage, it is cross-bearing which can be fulfilled through progeny and even not having children; same-sex partners cannot become a single body in the Christian sense since they are not of heavenly origin and cannot be associated with freedom.

Key words: *same-sex unions, procreation, Christianity.*

* PhD, Epiphany temple, Banja Luka, email: slobodan.a@blic.net

ЛИТЕРАТУРА

1. Патронос (Πατρωνος), Георгијус. Брак и Безбрачност по Св. апостолу Павлу, увод и тумачење на I посланицу Коринћанима 7, 1 – 7 стих, (Атина 1985).
2. Вергијотис (Βεργιωτης), Григоријос. ``Литургијска ширина Св. тајне брака``, *Γρηγοριος Παλαμας* 705 (1985),
3. Евдокимов (Ευδοκιμοφ), Павле. *Ερος и брак*, (Атина, 1967).
4. Папагеоргију (Παπαγεωργιου), Пантелејмон. ``Из аскетизма дјевичанства у аскетизам Љубави - потврда погледа Св. Јована Златоустог о Браку`` *Синакси* 77 (2001).
5. Ванцу (Βαντσου), Христос. *Љубав и брак*, (Атина, 1995).
6. Ванцу, Христос. ``Брак и егоизам по учењу Јована Златоустог и савремена пстирска психологија`` *Кинонија* 35 (1992).
7. Јанарас (Γιανναρας), Христос. ``Слобода морала`` *Синоро*, (1970).
8. Шмеман, Александар. *Дневник оца Александра*, (Атина, 2003).
9. Шмеман, Александар. *Да живи свијет* (Атина 1970).
10. Фундас (Φουντας), Јеротеј. ``Теорија брака, хагиографска и светоотачка созерцања``, *Синакси* 87 (2003).
11. Констанделос (Κωνσταντελος), Димитриос. *Брак, Сексуалност и Безбрачност, једна грчка православна теорија*, (Солун 1986).
12. Пасакос (Πασσακος), Димитриос. *Пол и Религија*, (Атина 2004).
13. Цацис (Τσατσης), Димитриос. *Старац Пајсије*, (Коница 1995).
14. Хију (Χιου), Дионисиос. *Љубав и Брак*, (Атина, 1972).
15. Вулгаракис (Βουλγαρακης), Илијас. ``За Ερος код Отаца`` *Синакси* 32, (1989).
16. Калогирос (Καλογηρος), Јоанис. ``Посебна својства хришћанског брака произашла од споја почетног Божијег стварања и у Христу поновног стварања`` *Клирономија* 20 (1998).

17. Каравидопулос (Καραβιδουπος), Јоанис. ``Узајамност у везама и дужностима супружника`` *Γρηγοριος Παλαμας* 69 (1986).
18. Варе (Ware), Калистос. *Православна Црква* (Атина 1998).
19. Мацукас (Ματσουκας), Никос. *Проблем зла*, (Солун 1986).
20. Поповић, Јустин. Тумачење посланице I и II Коринћанима Св. апостола Павла, (Београд, 2001).
21. Свети Григорије Богослов (Θεολογος) PG 36, 520-521.
22. Свети Јован Златоусти (Χρυσοστομου), Тумачење посланице Ефесцима PG 62, 139-140.
23. Свети Јован Златоусти Књига постања PG 54, 416.
24. Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Ефесцима PG 62, 135.
25. Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Ефесцима PG 62, 137.
26. Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Ефесцима PG 62, 142.
27. Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Ефесцима PG 62, 143.
28. Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Ефесцима PG 62, 137-138.
29. Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Мандрицима PG 48, 612В.
30. Свети Јован Златоусти Тумачење посланице Римљанима PG 60, 568,569..
31. Свети Јован Златоусти, Тумачење посланице Колошанима PG 62, 365.
32. Свети Јован Златоусти, Тумачење посланице Колошанима PG 62, 387.
33. Свети Јован Златоусти, Тумачење посланице Колошанима PG 62, 388.
34. Свети Јован Златоусти, Тумачење посланице Колошанима, PG 62 142-144.

35. Свети Јован Златоусти, Тумачење посланице Колошанима, PG 62, 387.
36. Свети Јован Златоусти, Тумачење прве посланице Коринћанима PG 62, 141.
37. Пападопулос, Спирос. (Παλαδοπουλος), Брак, Тајна љубави и Тајна „у Христу“ (Солун 1998).
38. Зисис (Ζησης), Танасис. Брак као средство спасења, (Солун, 1965).
39. Зисис (Ζησης), Теодорос. Дјевичанство и брак, Вредновање и Хијерархија по Светом Григорију Ниском (Солун, 1998).
40. Криконис (Κρικωνης), Христос. ``Св. Тајна Цркве, светоотачки погледи`` *Клирономија* (18),1986.

